

Motion till riksdagen 2006/07:Ju341

av Lars Ohly m.fl. (v)

Sexualiserat våld

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	Skydd för drabbade kvinnor	4
5	Inrättande av en nationell haverikommission	5
6	Kartläggning av livsvillkoren för kvinnor med hemlig identitet	5
7	Kompetensfrågor inom rättsväsendet	6
8	Familjevåldsenheter	7
9	Sexualbrottslagstiftningen	7
9.1	Utvidgningen av våldtäktsbrottet	8
9.2	Hårdare syn på gruppvåldtäkter	8
9.3	Våldtäkt mot barn som ny brottsrubricering	9
9.4	Sexköpslagen inkluderas i sexualbrottslagen	9
10	Trafficking	9
10.1	Offer för trafficking	10
11	Övergripping mot barn som leder till tvister om vårdnaden	10
11.1	Åklagarens utredningsplikt	11
11.2	Förundersökningen vid sexualbrott och våld mot barn	11
11.3	Barnahus	12
12	Barnpornografi	12
12.1	Offer för barnpornografi	12
12.2	Definition och avgränsning	13
13	Grooming	14
14	Behandlingsprogram	14

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att våldsutsatta kvinnor ska ha rätt till särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en kvinna som lämnat sin man, och känner fruktan för våld eller hot om våld från denne, ska ha laglig möjlighet att få återvända till hemmet och hämta sina och eventuella barns personliga tillhörigheter i skydd av polis.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta en nationell haverikommission kring mord på kvinnor som utförs av närstående män.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en utredning med uppgift att se över livsvillkoren för kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter och därefter återkomma med förslag för att underlätta dessa.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utbildning, kunskaper och metodutveckling i rättskedjan när det gäller sexualiserat våld.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att familjevårdsenheter bör inrättas över hela landet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att frågan om en samtyckesreglering av våldtäktsparagrafen bör utredas med målsättningen att hitta en rättssäker och användbar utformning av lagen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagstiftningen kring våldtäkt mot barn ska förtydligas.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det ska införas en skyldighet för polisen att upplysa kvinnor som utsatts för människohandel för sexuella ändamål om deras rätt att söka asyl.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Riksåklagaren ska ges i uppdrag att undersöka praxis med fokus på eventuella missförhållanden då det gäller utredningar om våld och övergrepp mot barn.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att samarbete kring s.k. barnahus bör inrättas i alla större kommuner i landet.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barn som exploateras i pornografiska framställningar ska ha rätt till ekonomisk ersättning och målsägandebiträde.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att straffansvaret för den som skildrar barn i pornografisk bild bör utvidgas till att omfatta exploatering av alla personer under 18 år samt personer vars pubertetsutveckling inte är fullbordad.

14. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på hur grooming kan kriminaliseras.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Kriminalvårdens styrelse ska ges i uppdrag att ta fram ett handlings- och åtgärdsprogram för behandling av sexualbrottsdömda och män dömda för våld mot kvinnor, som syftar till att män tar ansvar för det våld de utövar.

3 Inledning

Kvinnors liv begränsas av den rådande könsmaktsordningen på en mängd olika plan. Mäns våld mot kvinnor, eller begreppet sexualiserat våld, tar avstamp i maktojämlikheten mellan könen och dess uttryck existerar och återskapas överallt i vårt samhälle. Att använda begreppet sexualiserat våld (som inbegriper olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som t.ex. miss-handel, våldtäkt, sexuella övergrepp, trakasserier etc.) är att ta ställning för en förståelse av våldet som en del i en patriarkal samhällsstruktur, och att det måste studeras med fokus på maktförhållanden mellan könen. Arbetet för att stoppa det sexualiserade våldet måste ske utifrån insikten att det handlar om makt, kontroll och en rådande struktur där män är överordnade och kvinnor underordnade.

Maktrelationen mellan kvinnor och män är den samhälleliga ”ram” i vilken övergrepp mot kvinnor möjliggörs. En våldsförståelse med utgångspunkt i könsmaktsordningen särskiljer inte våldsutövande män eller våldsutsatta kvinnor som avvikande, alltså delar inte upp samhället i Vi (icke våldsutsatta eller icke våldsamma, ”vi Normala”) eller De (våldsutövande eller våldsoffer, ”de Onormala”), och försöker inte hitta orsaker till våldet i främmande kulturer eller individuella avvikelser. Med en könsmaktsförståelse av våldet riktas fokus i stället på allas ansvar att ifrågasätta, utmana och bryta de strukturer och de föreställningar som grundar sig på mäns makt och kontroll över kvinnor.

Den första omfångsundersökningen om mäns våld mot kvinnor i Sverige publicerades i maj 2001 under titeln ”Slagen Dam”. Undersökningen visar omfattningen av mäns våld mot kvinnor och synliggör de flytande gränserna mellan hot, våld och sexuella övergrepp. Undersökningen, som grundar sig på en könsmaktsförståelse av våldet, visar bl.a. att 30 % av alla kvinnor har erfarenheter av våld före 15 års ålder. Efter sin 15-årsdag har 25 %, eller var fjärde kvinna, upplevt fysiskt våld från någon man. 56 % av alla kvinnor har trakasserats sexuellt. Var tredje kvinna, 34 %, har åtminstone en gång efter sin 15-årsdag utsatts för sexuellt våld av en man. Totalt sett har 46 %, alltså nästan hälften av alla svenska kvinnor, erfarenheter av våld från en man efter sin 15-årsdag.

Kriminalstatistiken visar att de utsatta kvinnorna i majoriteten av fallen är bekanta med eller har en nära relation med männen som slår, hotar och dödar.

Fel! Okänt namn på

Nästan alla fall av mäns våld mot kvinnor sker i en privat sfär, ofta inom hemmets fyra väggar.

Som om det inte vore nog vet vi dessutom att mörkertalet är stort. Polisen, kvinnojourerna och Brottsförebyggande rådet uppskattar att endast 20–25 % av allt våld mot kvinnor anmäls till polisen. Det skulle innebära att de 24 097 fall av mäns våld mot kvinnor som anmäldes år 2005 i verkligheten är fyra gånger fler!

Rättsväsendet är ett viktigt men inte det enda verktyget för att bekämpa det sexualiserade våldet. Vänsterpartiet kommer i denna motion att ta upp brister och förslag till förbättringar i rättsväsendets organisering och i lagstiftning kring sexualiserat våld. Andra aspekter av åtgärder mot sexualiserat våld tas upp i flera andra motioner, som t.ex. Mäns våld mot kvinnor och samkönat partnervåld (Ju256) och Socialpolitik (So332).

4 Skydd för drabbade kvinnor

En kvinna som har utsatts för våld från en man hon har levt ihop med, eller som känner hot om och fruktan för våld, måste få möjlighet till hjälp från samhället. Hjälpn omfattar juridisk upprättelse, hjälp att skilja sig och att få skydd från mannen. Kvinno-, tjej- och brottsofferjourerna står i stor utsträckning för de praktiska stödinsatserna till våldsutsatta kvinnor, flickor och barn. Tyvärr förväntas de alltför ofta bära hela ansvaret. De gör enorma och fantastiska insatser för samhället med det är orimligt att de utför ett arbete som framför allt är ett ansvar för stat, kommun och landsting. Rättsväsendet står för den juridiska upprättelsen, medan kommunerna måste kunna erbjuda skyddat boende, utveckla handlingsplaner samt rutiner för bemötande av våldsutsatta.

Även polisen måste finnas till hands för att utföra vissa tjänster för att skydda kvinnan. En del av detta är att se till att bestämmelser om besöksförbud upprätthålls. Vänsterpartiet medverkade under förra mandatperioden till att förbättra lagstiftningen om besöksförbud, bl.a. genom att införa möjligheten till besöksförbud i det egna hemmet. På senare tid har frågan rests om att upprätthålla besöksförbud genom att mannen förses med en fotboja med GPS-sändare. Vänsterpartiet kan se både för- och nackdelar med detta. Den uppenbara fördelen är det utökade skyddet för kvinnan. Nackdelarna är den falska trygghet som skapas om inte tekniken visar sig fungera och den ”inlåsningseffekt” som kan uppstå, dvs. att kvinnans skydd knyts så hårt till hemmet att den psykologiska effekten riskerar att bli att hon är rädd att gå hemifrån. Vi avvaktar ytterligare utredningsarbete i frågan.

Däremot vill vi att de kvinnor som utsätts för sexualiserat våld ska få särskilda kontaktpersoner hos polisen och socialtjänsten. Att vara utsatt för våld i sitt eget hem och av en närstående person är extra traumatiskt. Vi vet att tröskeln för att anmäla ett brott som begåtts i det egna hemmet av närstående är extra hög. Det kan kännas svårt för kvinnorna att redogöra för sin situation gång på gång för olika personer. En kontinuerlig och stabil kontakt vore där-

för värdefull. Den vetskapen skulle också fungera förtroendestärkande för polisen och socialtjänsten och därmed göra att det känns mer meningsfullt att vända sig till dessa myndigheter när man utsätts för våld. Vetskapen om att någon har en helhetsbild kan också stärka ett beslut att lämna en relation där man utsätts för våld. Våldsutsatta kvinnor bör således ha rätt till särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet föreslår också att en kvinna som tvingats fly från eller har lämnat sin man, och känner fruktan för våld eller hot om våld från denne, bör ha laglig möjlighet att få återvända till sitt hem för att hämta sina och eventuella barns personliga tillhörigheter i skydd av polis.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Inrättande av en nationell haverikommission

Det sexualiserade våldet i samhället är dödligt. År 2005 utsattes 75 kvinnor för dödligt våld. Enligt undersökningar, bland annat Brås rapport "Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer" (2001:11) att uppemot 90 % av det dödliga våldet mot kvinnor utförs av närstående män. Det är ett stort misslyckande när samhället inte lyckas stoppa våldet och ge utsatta medborgare skydd och hjälp. Vänsterpartiet vill förstärka myndigheternas ansvar genom en nationell haverikommission som utreder de fall när en kvinna mördas av en närstående man. Kommissionen skulle ha i uppgift att utreda omständigheterna kring mordet för att ge svar på om och i så fall hur myndigheter eller andra instanser har brustit i sitt agerande. Syftet är att hitta brister i agerandet som ska kunna användas för att förbättra rutinerna i det förebyggande arbetet och förhindra att fler kvinnor dödas. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att tillsätta en nationell haverikommission med dessa uppgifter.

Vad som ovan anförs bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet vill i sitt budgetalternativ använda 5 miljoner av anslagsökningen till polisen för att inrätta den nationella haverikommissionen. Detta anslag ska även täcka kostnader för andra inblandade än polisen.

Se även motion Utgiftsområde 4 Rättsväsendet, 2006/07:Ju340.

6 Kartläggning av livsvillkoren för kvinnor med hemlig identitet

Alla svårigheter som drabbar en våldsutsatt kvinna är inte helt uppenbara och lösningarna är inte glasklara. Detta gäller särskilt de kvinnor och barn som tvingas leva under skyddad identitet. Vänsterpartiet föreslår därför en översyn av livsvillkoren för de kvinnor som lever med skyddade personuppgifter. I

Fel! Okänt namn på

dag finns det alldeles för många kunskapsluckor och oklarheter, exempelvis när det gäller sjukskrivning eller rätt till rehabilitering. Rättigheter och möjligheter till ett drägligt liv ska inte hänga på en enskild handläggare eller domstolsinstans. En översyn skulle ge svar på vad som behöver förändras.

Regeringen bör göra en översyn av livsvillkoren för kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter och därefter återkomma med förslag för att underlätta dessa.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Kompetensfrågor inom rättsväsendet

En stor brist i rättsväsendet är att endast en liten del av det anmälda könsrelaterade våldet leder till fällande dom. Alla led i rättskedjan måste höja sina kunskaper om sexualiserat våld i syfte att effektivisera brottsbekämpningen och ge alla brottsoffer en rättvis prövning.

En undersökning från Polisförbundet visar att 57 % av poliskåren anser att förutsättningarna för att bekämpa våld mot kvinnor är otillräckliga. Skillnaderna mellan polismyndigheterna är stora. Poliserna i undersökningen tror t.ex. att förutsättningarna för att bekämpa våld mot kvinnor kan förbättras genom utbildning och ökad kunskap inom området.

Under förra mandatperioden drev Vänsterpartiet på arbetet för en förstärkning av jämställdhetstänkandet i hela rättsväsendet, både när det gäller prioriteringar, personal och krav på utbildning i genusfrågor. Vi har sett till att olika kunskaphöjande insatser inom polis och rättsväsende är igångsatta.

Det är emellertid långt kvar tills alla led i rättskedjan har tillräckliga kunskaper om sexualiserat våld och därför måste arbetet med att kompetenshöja rättsväsendet fortsätta. Alla aktörer måste ha kunskap om de maktstrukturer som möjliggör sexualiserat våld, och kunskap om hur mottagandet av våldsutsatta kvinnor och barn ska ske. Att höja kompetensen hos samtliga myndigheter som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor och barn – det handlar t.ex. om polisen, sjukvårdspersonalen, domstolsväsendet, socialtjänsten och utbildningsväsendet – är oerhört viktigt såväl för brottsoffrens trygghet som för väl genomförda förundersökningar och därmed möjligheterna till upprättelse.

De första utredningsåtgärderna är många gånger helt avgörande för om en brottsutredning ska bli framgångsrik eller inte. Bevisdokumentationen måste ske noggrannare och med större kunskaper än i dag.

Även det initiala bemötandet av brottsoffer är viktigt och måste förändras. Som vi nämner ovan är det värdefullt att alla kvinnor får en kontaktperson hos polisen som de kan vända sig till i stället för att tvingas vända sig till olika personer varje gång de söker kontakt. Men det handlar också om såväl attityder som kunskaper och arbetsmetoder.

Polisen måste utveckla sin förhörsmetodik med utgångspunkt i kunskaper om de speciella omständigheterna kring sexualiserat våld i nära relationer. Vi

vet att det i dag förekommer kränkande förhör där ovidkommande frågor ställs till brottsoffret.

Vänsterpartiet menar att utbildning om sexualiserat våld ska vara ett obligatoriskt inslag i yrkesutbildningarna för ovan nämnda yrkesgrupper. Vi vill också se obligatorisk vidareutbildning för berörda yrkesgrupper.

Vad som ovan anförs om utbildning, kunskaper och metodutveckling i rättskedjan vad gäller sexualiserat våld bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet föreslår i sitt budgetalternativ särskilda pengar för utbildningsinsatser på området. Det rör sig om 15 miljoner till Polisorganisationen, 2 miljoner till Åklagarmyndigheten och 3 miljoner till Sveriges Domstolar.

Se även motion Utgiftsområde 4 Rättsväsendet, 2006/07:Ju340.

8 Familjevåldsenheter

Utöver ökad kunskap i rättskedjan anser Vänsterpartiet att det också är önskvärt att inrätta särskilda enheter inom rättsväsendet med spetskompetens kring mäns våld mot kvinnor och barn. De kan snabba på processer och ingripanden avsevärt. Dessa enheter kan inom sina respektive myndigheter utveckla handläggandet och kompetensen, samtidigt som de sinsemellan kan skapa effektiva samarbetsformer. De skulle också ha lättare för att bygga upp nära samarbeten med sociala myndigheter och organisationer.

Förra mandatperioden fick Vänsterpartiet till stånd en specialisering av arbetet mot mäns våld mot kvinnor och barn. Det skedde bl.a. genom en omorganisering av åklagarväsendet, bildandet av ett utvecklingscentrum och skapande av familjevåldsenheter i samarbete mellan polis, åklagare, socialtjänst. En möjlighet och ett bra exempel på specialisering inom rättsväsendet är just de familjevåldsenheter som finns på några håll i landet. Särskilt när enheterna innehåller specialiserade åklagare fungerar de väl, eftersom det snabbar upp processer och ingripanden avsevärt. Omhändertagande av misshandlande män kan exempelvis ske samma dag som anmälan kommer in. Enheterna har också lättare för att bygga upp nära samarbeten med sociala myndigheter och organisationer som finns till för omhändertagande av drabbade kvinnor och barn. Familjevåldsenheter bör inrättas över hela landet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Sexualbrottslagstiftningen

I april 2005 trädde den nya sexualbrottslagstiftningen i kraft. Vänsterpartiet deltog aktivt i samarbetet med regeringen för att ta fram de nya lagförslagen, som innehåller många förändringar. Vi har medverkat till att kryphål i lagen har täppts till. De förändringar som vi särskilt vill lyfta fram är följande:

Fel! Okänt namn

9.1 Utvidgningen av våldtäktsbrottet

I och med att kravet på tvång har satts lägre klassas en betydligt större del av sexuella övergrepp som våldtäkt.

En annan förändring i lagen är att de omständigheter som lett fram till en situation där exempelvis en kvinna själv berusat eller drogat sig, sover, är skadad eller på annat sätt befinner sig i hjälplöst tillstånd inte längre spelar roll för bedömningen av om det är fråga om sexuellt utnyttjande eller våldtäkt. En våldtäkt är en våldtäkt och förhandlingsutrymmet att "nedgradera" övergreppet till sexuellt utnyttjande har minskat.

Inför ändringarna i sexualbrottslagstiftningen debatterades frågan om samtycke i våldtäktsparagrafen livligt. Ett av argumenten som anfördes för en samtyckesreglering var att man därigenom skulle minska fokus på offret för våldtäkten. Motargumenten var att risken för kränkande frågor om offrets klädsel, sexualitet m.m. är lika stor eller kanske t.o.m. större med en samtyckesreglering. Vi vet att det redan idag är förbjudet att ställa kränkande frågor, men tyvärr förekommer de fortfarande och är till stor del en följd av otillräcklig kompetens om sexualiserat våld i allmänhet och i domstolarna i synnerhet.

Vänsterpartiet anser emellertid att frågan om samtycke intuitivt är det som självklart ska ligga som grund för om en våldtäkt har begåtts eller inte. Enligt en dom från Högsta domstolen som kom innan den nya våldtäktslagen antogs är det också denna fråga som ska stå i fokus för domstolen. Hot och våld kan bevisa ifall samtycke förelegat eller inte. Den nya våldtäktslagen tar fasta på detta och minskar kraven på hot och våld betydligt. En kvinna som känner sig rädd och hotad och därför går med på samlag har alltså enligt lagen blivit utsatt för en våldtäkt. Det som är problematiskt är bevisningen.

Under arbetet med den nya lagstiftningen framkom att en reglering som explicit utgår från samtyckesfrågan var svår att lösa lagtekniskt med rimliga krav på rättssäkerhet. Vänsterpartiet ansåg därför inte att det var lämpligt att föreslå en sådan lagparagraf utan att istället poängtera att ovan nämnda HD-beslut om frågan om samtycke ska vara vägledande för bedömningen av nuvarande lagparagraf.

Detta är dock inte en i alla delar lämplig lösning, eftersom lagparagrafen för närvarande är utformad på ett sätt som definierar brottet som det bör definieras. I utredningsskedet hade den huvudsakliga frågan varit om en samtyckesreglering är lämplig, inte hur en sådan i så fall skulle formuleras. I och med detta behöver frågan ses över ytterligare. Frågan om en samtyckesreglering av våldtäktsparagrafen bör utredas med målsättningen att hitta en rättssäker och användbar utformning av lagen.

Detta bör riksdagen sin mening ge regeringen till känna.

9.2 Hårdare syn på gruppvåldtäkter

De fall där fler än en person på något sätt deltar i övergreppet ska hädanefter alltid bedömas som grov våldtäkt. Det betyder inte att alla gärningsmän nöd-

vändigtvis behövt genomföra en sexuell handling, men att man på olika sätt deltagit i och möjliggjort övergreppet.

9.3 Våldtäkt mot barn som ny brottsrubricering

I den nya lagen tydliggörs att begrepp som frivillighet och samtycke inte är relevanta när man pratar om barn. Alla personer som genomför samlag eller jämförbar sexuell handling med någon som är under 15 år begår en våldtäkt – oavsett andra omständigheter.

Oroväckande nog har det visat sig att tillämpningen av denna del av lagstiftningen inte har följt intentionerna. Praxis har utvecklat sig så att domstolarna har friat från våldtäkt mot barn med hänvisning till barnets samtycke. Lagstiftningen kring våldtäkt mot barn bör därför förtydligas.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9.4 Sexköpslagen inkluderas i sexualbrottslagen

Lagen (1998:408) om förbud av köp av sexuella tjänster, sexköpslagen, är ett unikt exempel på hur lagstiftningen kring sexköp sätter fokus på köparen: utan mäns efterfrågan skulle prostitution inte finnas. Vänsterpartiet är stolt över att ha varit med om att driva fram denna lagstiftning.

Sexköpslagen förs i den nya lagstiftningen, tillsammans med övriga brott mot den sexuella integriteten, in i 6 kap. brottsbalken. I skrivningarna förtydligas och utvidgas också tillämpningsområdet något för att vissa fall som i det allmänna rättsmedvetandet kan konstateras vara sexköp, men som lagstiftningen missat, inkluderas i bestämmelsen.

10 Trafficking

Människohandel för sexuella ändamål, trafficking, är ett av de grävsta uttrycken för den globala könsstyrktstrukturen. Precis som all prostitution beror företeelsen på att det finns en efterfrågan bland män när det gäller att utnyttja kvinnor sexuellt.

Frågan om trafficking har varit livligt debatterad på senare år och många åtgärder har vidtagits. Både inom Sverige och EU har lagstiftningen förbättrats. Åklagare och andra har emellertid ansett att den svenska lagstiftningen är trubbig och ställer alltför höga beviskrav. Ett av de främsta problemen har varit kravet på att förövarna ska ha använt sig av ”otillbörliga” medel. Under förra riksdagsåret tillsattes en utredning som ska utvärdera lagstiftningen i dess helhet och eventuellt komma med förslag till förändringar. Vänsterpartiet anser att skärpningar av lagstiftningen behövs och ser fram emot resultatet av utredningen.

EU-länderna är eniga om att människohandeln för sexuell exploatering ska stoppas. Engagemanget för hur man ska komma åt rekryterare och transportö-

Fel! Okänt namn på

rer går inte att ta miste på. Däremot är det fortfarande kontroversiellt att koppla ihop människohandel för sexuella ändamål och prostitution, och den sista och avgörande länken i kedjan, sexköparen, lämnas ifred. Köparens roll i prostitutionen analyseras inte. Han är befriad från allt ansvar och kan ställa vilka krav som helst, så länge han betalar. Så dock inte i Sverige. I januari 1999 trädde lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster i kraft i Sverige. Man valde att kriminalisera prostitutionsköparen och inte den prostituerade eftersom man anser att prostitution är ett led i det patriarkala sexualiserade våldet, att prostitution är en del av mäns våld mot kvinnor.

10.1 Offer för trafficking

Kvinnor som blivit offer för människohandel för sexuella ändamål har ofta i sitt ursprungsland blivit hotade och trakasserade. De är också ofta offer för brottsyndikat som fortfarande bedriver sin verksamhet när kvinnan återsänds till ursprungslandet. Risken för sådana hot och trakasserier är antagligen ännu större om kvinnan i Sverige vittnat om hur hon utsatts för brott, i synnerhet som handel med människor för sexuella ändamål är en erkänd del av den grova internationella organiserade brottsligheten. Det finns således ofta anledning att pröva kvinnors rätt till skydd enligt utlänningslagen.

Sedan ett antal år har polisen en omfattande informations- och underrättelseskyldighet gentemot brottsoffer. Denna skyldighet regleras i första hand i 1 kap. 6 § polisförordningen och i 13 a–c §§ förundersökningskungörelsen. Däremot finns ingen skyldighet att upplysa utländska kvinnor om deras rätt att söka asyl. Detta är en dålig ordning som försvårar för de utsatta kvinnorna att tillvarata sin rätt till prövning av skyddsbehov och därmed uppehållstillstånd enligt utlänningslagen.

Det bör i polisförordningen införas en skyldighet för polisen att informera kvinnor som utsatts för handel med människor för sexuella ändamål om deras rätt att söka asyl.

Detta bör riksdagen som sin mening regeringen till känna.

11 Övergrepp mot barn som leder till tvister om vårdnaden

Vänsterpartiet har tagit del av flera ärenden där anledningen till föräldrarnas vårdnadstvister har varit misstankar, bekräftade eller inte, om att den ena föräldern (oftast fadern) eller någon annan nära anhörig utsatt barnet för sexuella övergrepp eller annan form av misshandel. I många av dessa fall har förundersökning aldrig inletts eller lagts ned på ett tidigt stadium. Att påståenden om någon form av övergrepp är relativt vanliga i vårdnadsmål styrks av Vårdnadskommitténs egna undersökningar av tingsrättsdomar. I 55 av 249

mål förekom påståenden om våld, hot eller sexuella övergrepp mot barnet (SOU 2005:43 s. 199).

Kommittén bekräftar att det faktum att en förundersökning lagts ned ibland tas upp av domstolen som ett motiv till att inte beakta påståenden om övergrepp. Av undersökningarna som ligger till grund för betänkandet framgår att det skett en eller flera polisanmälningar i 66 av 90 mål och att förundersökningen lagts ned utan vidare åtgärd i ungefär hälften av fallen. Detta tyder på att domstolar ofta har haft ett brottmålstänkande även i vårdnadsfall, så tillvida att det ska vara visat eller ställt utom rimlig tvivel att en förälder gjort sig skyldig till övergrepp för att han eller hon ska diskvalificeras som vårdnadshavare. Det är vår förhoppning att de förändringar i vårdnadslagstiftningen som genomförts ska råda bot på detta problem.

Mer om detta område finns att läsa i vår motion Barnets bästa vid tvister om vårdnad, boende och umgänge (C206).

11.1 Åklagarens utredningsplikt

När det gäller anmälningar om sexual- och misshandelsbrott måste förundersökning inledas enligt lag. Ett av syftena med förundersökningen är att utreda om det föreligger ”tillräckliga skäl” för åtal. I brottmål har åklagaren ålagt hela utrednings- och bevisbördan. Om inte åklagaren uppfyllt sin utredningsbörda kan inte domstolen genomföra någon bevisvärdering under den kommande rättegången.

Kravet på utredningens omfattning kommer i praktiken att variera beroende på brottets grovhet, den tilltalades inställning och enskilda omständigheter i målet. Vid grova brott som sexuella övergrepp och misshandel ställs högre krav på utredningens beskaffenhet. Åklagaren gör sedan en självständig bedömning av om bevisningen räcker för att åtal ska väckas. Åtalsplikten är absolut och en presumtion föreligger för åtal då det finns förutsättningar för en fällande dom. Förundersökningen är således en helt nödvändig förutsättning för en därpå följande rättslig prövning.

11.2 Förundersökningen vid sexualbrott och våld mot barn

Trots åklagarens plikt att inleda förundersökning och utreda det anmälda övergreppet så är det vanligt att förundersökningar om sexualbrott mot barn läggs ned på ett alltför tidigt stadium eller inte inleds alls. Det finns flera exempel på att utredningar om sexuella övergrepp mot barn har lagts ned utan att de utsatta barnen överhuvudtaget förhörts av polisen. Till och med när den misstänkte erkänt brottet har det hänt att förundersökningar inte drivits vidare (se Diesen, Gumpert, Lindblad, Sutorius; ”Bevis 6”). Vänsterpartiet menar att denna åklagarpraxis är helt oacceptabel i en rättsstat. Att inte utreda övergrepp mot barn är dessutom oförenligt med FN:s konvention om barnets rättigheter där det t.ex. stadgas i artikel 3 att ”barnets bästa” ska komma i första

Fel! Okänt namn på

rummet vid myndigheters och domstolars åtgärder som rör barn. Vi anser att det är synnerligen allvarligt för det allmänna rättsmedvetandet att sexuella övergrepp och våld mot barn inte utreds efter vad brottets beskaffenhet kräver.

Riksåklagaren bör ges i uppdrag att undersöka praxis med fokus på eventuella missförhållanden då det gäller utredningar om våld och övergrepp mot barn.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11.3 Barnahus

Barn som bevittnar våld eller som själva är utsatta för våld är en särskilt utsatt grupp. De är alltid medvetna om våldet, och vi har i dag kunskap om att risken för ohälsa hos barn som bevittnat våld är nästan lika stor som för de barn som är direkt våldsutsatta. Stödet till dessa barn måste utvecklas och professionaliseras, och samverkan mellan aktörerna måste öka. De barnahus som nu startat på flera håll i landet för barn som utsatts för våld och övergrepp är ett bra exempel på hur ansvariga myndigheter kan samarbeta kring barnet. Problemet i dag är att när det uppstår en misstanke om att ett barn har utsatts för brott så inleds flera olika utredningsprocesser av såväl rättsväsendet som socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Utredningarna drivs ofta parallellt och innebär att barnet slussas runt i olika miljöer. Myndigheterna har i dag en skyldighet att samverka, men barnahusen går ett steg längre. Här förs samarbetet in under samma tak och barnet behöver därmed bara komma till en plats samtidigt som kvaliteten i utredningarna förbättras.

Samarbete kring s.k. barnahus bör inrättas i alla större kommuner i landet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12 Barnpornografi

Lagstiftningen om barnpornografi ska komma att utredas och utvärderas. En rad frågor kommer att tas upp och Vänsterpartiet kommer i de flesta fall att avvakta utredningen innan vi kommer med förslag på förändringar. Bland annat kommer det att undersökas ifall fler sätt att handskas med barnpornografi ska inkluderas i lagen. Vi vill särskilt lyfta fram två områden.

12.1 Offer för barnpornografi

En annan viktig fråga som utredningen kommer att ta upp är ett stärkande av det drabbade barnets ställning som brottsoffer. Det står klart för oss att ställningen för dessa barn bör stärkas genom att de får rätt till ekonomisk ersättning och målsägandebiträde.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12.2 Definition och avgränsning

Ytterligare en fråga som ska utredas är definitionen av barnpornografi. Den nu gällande barnpornografilagstiftningens definition av ett barn är:

”Med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år.”

En person under 18 år vars pubertetsutveckling är fullbordad och som förekommer i pornografiskt material där det inte framgår att personen verkligen är 18 år omfattas därmed inte av skyddet i barnpornografilagen.

I medier har på senare år uppmärksammats fall där män friats från barnpornografibrott på grund av att de drabbade barnen till synes fullbordat sin pubertetsutveckling. Det finns alltså ett uppenbart och allvarligt problem med att vissa barn inte skyddas av lagen.

Vänsterpartiet definierar ett barn enligt FN:s barnkonvention och instämmer i att gränsen för vad som bör räknas som ett barn bör vara 18 år. Därför vill vi skydda alla barn från exploatering i pornografiska framställningar, och vi avser att så långt som möjligt försöka täppa till de luckor som finns i lagstiftningen i samband med utredningens kommande förslag. Skyddet för barn som utnyttjas sexuellt, både i åldersgruppen under 15 år och i gruppen barn mellan 15 och 18 år, har förstärkts i och med 2005 års förändringar i sexualbrottslagstiftningen. Därigenom får alla barn ett visst skydd även mot handlingar som rör barnpornografi. Skyddet är emellertid inte komplett när det kommer till pornografiska framställningar.

Man måste vara medveten om de krav på uppsåt som finns när det gäller de flesta brott i brottsbalken. En person som inte varit medveten om att han eller hon begått ett brott kan inte heller dömas. Då måste domstolarna göra en rimlig bedömning av hur stor möjlighet en innehavare eller spridare av barnpornografi hade att förstå att det var just barn som fanns på bilderna. Här gäller det att domstolarna kan göra en korrekt rimlighetsbedömning, vilket självklart ställer krav på kunskaper om sexualiserat våld, vilket är frågor som Vänsterpartiet driver. Det krävs också att man ser till källan för pornografin, hur personerna på bilderna framställs m.m. Fokus får inte hamna på barnens pubertetsutveckling och kroppar i första hand utan detta måste ses som en sista bedömningsgrund när alla andra möjligheter är uttömda. 18-årsgränsen bör vara en huvudregel, men viktiga rättssäkerhetskrav måste samtidigt vara tillgodosedda. Det kan bli aktuellt att ersätta uppsåtskravet med en oaktsamhetsbestämmelse.

Vänsterpartiet välkomnar att en utredning har tillsatts för att utreda de problem som finns och återkommer med initiativ.

På ett område är det emellertid tydligt att lagstiftningen kan skärpas och det gäller ansvaret för dem som producerar pornografi. Dessa män har en möjlighet att kontrollera de exploaterades ålder. Omständigheterna kring och framställningen av den pornografiska produkten bör därmed inte tillmätas någon betydelse för om det rör sig om barnpornografi eller inte i de fall som personer under 18 år finns på bilderna. (Man ska även ha klart för sig att ideal inom porren i många fall strävar efter att skildra kvinnor över 18 år som barn

Fel! Okänt namn på

eller på sätt som ger associationer till barn, vilket utgör grunden för ännu en diskussion, och som skulle kunna utgöra ett undantag från denna princip.)

Straffansvaret för den som skildrar barn i pornografisk bild bör således utvidgas till att omfatta exploatering av alla personer under 18 år samt personer vars pubertetsutveckling inte är fullbordad.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13 Grooming

Grooming innebär att en person, nästan uteslutande en man, försöker locka till sig minderåriga för att utnyttja dem sexuellt. Företeelsen har blivit allt vanligare i och med den växande Internetanvändningen och är relativt vanlig på mötesplatser som särskilt lockar barn. Många har menat att dagens lagstiftning mot sexuellt utnyttjande av barn inte är tillräcklig, eftersom den inte lyckas förebygga dessa fall.

Brottsförebyggande rådet har fått i uppdrag av föregående regering att utreda företeelsens omfattning i Sverige samt vilka åtgärder som har och kan vidtas.

Grooming är kriminaliserat i flera länder. Storbritannien brukar tas som ett exempel. Där är det brottsligt att komma överens med en minderårig om att träffas om avsikten är att utnyttja barnet sexuellt. Således behöver ett sådant möte inte ens ske, även om också själva mötet är kriminaliserat. Detta har lett till att poliser använder Internet för att utge sig för att vara barn som lockar till sig män som vill utnyttja dem. Denna typ av brottsprovokation är Väns-terpartiet emot på grund av att vi vill ha en tydlig gränsdragning i polisens brottsbekämpning som innebär en tydlig roll gentemot medborgarna.

Det är dock fullt möjligt för polisen att övervaka mötesplatser på Internet utan att använda dessa metoder och på ett sätt som inte kränker den personliga integriteten. Samtidigt måste företeelsen förebyggas också genom att ämnet tas upp i skolorna.

Regeringen bör utreda och återkomma med förslag på hur grooming kan kriminaliseras.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14 Behandlingsprogram

Behandlingsprogram för män som slår sina partners finns till exempel i Storbritannien, Kanada, USA och Norge. I Sverige provas för närvarande inom kriminalvården ett behandlingsprogram för partnermisshandlare. Man använder sig av programmet Idap (Integrated domestic abuse programme) som bygger på kognitiv beteendeterapi där männen ska lära sig att se sitt våld, se hur det påverkar deras partners och eventuellt sina barn, de ska lära sig att ta ansvar för våldet och hitta alternativa handlingsätt. Idap finns i Stockholm,

Fel! Okänt namn på

Göteborg, Malmö och Borås och under hösten 2005 startas programmen på cirka tre nya orter. Någon utvärdering finns ännu inte.

Programmet Våld i nära relationer (VIN) prövades på tre anstalter under 2003 och bygger på ett hot- och riskbedömningsinstrument där syftet är att, under pågående behandlingstid, garantera säkerheten för kvinnor. Relationer och samlevnad (ROS) är ett behandlingsprogram för sexualbrott som har provats vid specialanstalterna för sexualbrottslingar. Dokumentationen är tyvärr bristfällig och inga utvärderingar har gjorts. Utredningen Slag i luften (SOU 2004:121) menar att kriminalvårdens uppdelning i separata program (VIN och ROS) för misshandel respektive sexualbrott vittnar om en kunskapsbrist på området mäns våld mot kvinnor och att en könsmaktsförståelse av våldet helt har lämnats åt sidan.

På Centrum för våldsprevention vid Karolinska Institutet i Stockholm menar man att en del av behandlingsforskningen och behandlingen av partnermisshandlare är att leta efter ADHD, alkoholmissbruk och annat för att diagnostisera männen som slår. Man försöker anpassa behandlingen efter individuella avvikelser. Detta görs samtidigt som man vet att en stor del av våldet utövas av vanliga, välfungerande män som dock är underrepresenterade i fängelsemiljöer. Men den modell som används mest och som är mest framgångsrik, vid en internationell utblick, är den kognitiva beteendeterapin där könsroller, kvinnosyn, jämställdhet och maktförhållanden står i centrum. Där är fokus att män som slår ska erkänna, förstå och ta ansvar för sitt beteende.

Vänsterpartiet betonar att all hjälp, alla verksamheter och behandlingsprogram riktade till män som slår måste vara baserade på en könsmaktsförståelse av våldet. På samma sätt måste utvärderingar som görs av behandlingarna ta könsmaktsperspektivet i beaktande.

Kriminalvårdens styrelse bör ges i uppdrag att ta fram ett handlings- och åtgärdsprogram för behandling av sexualbrottsdömda och män dömda för våld mot kvinnor, som syftar till att män tar ansvar för det våld de utövar.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

För detta ändamål finns 30 miljoner kronor avsatta i Vänsterpartiets förslag till budget från år 2007.

Se även motion Utgiftsområde 4 Rättsväsendet, 2006/07:Ju340.

Stockholm den 30 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

Lena Olsson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)